

УДК 37.016:78(430)

Сташевська І. О.

ТРАДИЦІЇ Й ІНОВАЦІЇ В СИСТЕМІ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У ФРН

Суттєве значення для культурного відродження українського суспільства має вдосконалення системи естетичного виховання. Важливою складовою цієї системи є музичне виховання дітей дошкільного віку як засіб духовного розвитку підростаючого покоління. Дискусія у вітчизняній науковій літературі торкається суспільних, освітніх, історичних, культурно-політичних, діагностичних, психолого-педагогічних й ін. аспектів цієї проблеми.

Покращення ефективності функціонування системи музичного виховання в Україні неможливе без орієнтування на світовий досвід у цій галузі. Серед небагатьох наукових праць, які аналізують процеси музичного виховання дітей у зарубіжних країнах слід виділити праці Л. Баренбойма, А. Вільчовської, О. Гуревич, Г. Ніколаї, І. Сташевської. Найменш вивченою й досі залишається проблема музичного виховання дітей дошкільного віку в різних країнах світу. У зв'язку з цим метою цієї публікації є розкриття особливостей організації процесу музичного виховання дошкільників у німецьких музичних школах, а також визначення на основі здійсненого аналізу можливих шляхів удосконалення цієї галузі в Україні.

Поряд із дошкільними виховними закладами музичні школи є основними інституціями в Німеччині, що забезпечують практичну реалізацію концепції раннього музичного виховання дітей дошкільного віку. Різноманітні курси раннього музичного виховання організовано як окремо в музичних школах та дитячих садках, так і на базі кооперації цих навчальних закладів та спрямовано на загальний і музичний розвиток дітей засобами різноманітних видів музичної діяльності в ігровій формі.

Визнання перших років життя людини як найважливіших для її подальшого загального, зокрема музичного розвитку та у зв'язку з цим необхідності створення умов для активного музикування дитини в родині спільно з батьками практично з часу її народження є ключовою ідеєю моделі „Музичний садок” [1], запровадженої в практику німецьких музичних шкіл та дитячих садків за двома програмами: „Музичний садок для немовлят” (для дітей до 18 місяців) та „Музичний садок – спільне музикування” (першу фазу занять розраховано на дітей 1, 5 – 3 років, а другу – на дітей 3 – 4 років).

Звичайно, немовлята ще не в змозі брати активну участь у музикуванні, але важливим, за словами авторки музично-педагогічної концепції „Музичний садок” Лорни Гейге, є той факт, що батьки після

занять „приносять музику додому”: вони вчаться співати малюкам, грати їм на елементарних музичних інструментах, танцювати разом із дітьми тощо, адже діти вже в перші місяці після народження можуть сприймати, хоча й недиференційовано, музичну мову: ритм, звуковисотність, фразування, емоції й почуття батьків у момент співу чи танцю [2, с. 8]. Таким чином, батьки, разом зі своїми дітьми, постають центральними суб'єктами в процесі проведення музичних занять.

Кожне заняття з немовлятами триває 30 хвилин. В основу уроку покладено різноманітні види музичної активності батьків. На початковому етапі основним засобом музичного розвитку дитини є слухання інструментальної музики й співу, музично-ритмічний рух.

Тривалість занять з дітьми 1, 5 – 3 років збільшується до 45 хвилин. Зміст уроку складається з різноманітних ігор з елементами співу, музично-ритмічного руху, слухання народної та класичної музики, акустичних експериментів із шумовими феноменами й голосом, ігор-імітацій, співу елементарних дитячих пісень, легких танців, спостереження дітей за грою дорослих на музичних інструментах, їхніх власних елементарних спроб ознайомлення з орф-інструментами (барабанчиками, бубонцями, металофонами й ін.), рольових ігор, гімнастичних вправ для розвитку дрібної й великої моторики, реакції й координації руху малят, пальцевих музичних ігор тощо. Основними засобами музичного виховання дітей на цьому етапі стають спостереження й наслідування.

На завершальній фазі музичного виховання на основі концепції „Музичний садок”, яку проводять з дітьми 3 – 4 років, урок триває приблизно 45 – 60 хвилин. Основні змістовні складові уроків з попередньої фази занять залишаються, але їх ускладнюють і доповнюють елементами мовної декламації, музичного театру, інструментальної, вокальної й танцювальної імпровізації, сольмізації, малювання й ін. Урізноманітнюють і засоби музичного навчання: поряд із застосуванням наочно-ілюстративного методу, що переважав на більш ранніх стадіях, активніше використовують словесний і проблемно-пошуковий методи. Зростає роль самостійної діяльності й міркування дітей.

Таким чином, у процесі активного спільного музикування дітей разом із батьками розвивають емоційну сферу, музичні здібності, моторні й мовні функції дитини, соціальні компетенції, створюють базу для збереження контакту й позитивної атмосфери в сім'ї.

Музичне виховання дітей 4-6 років у німецьких музичних школах здійснюється переважно на курсах „Раннє музичне виховання”. Відповідно до навчального плану цього курсу, найважливішими принципами дошкільного музичного виховання є пізнання через активну дію та єдність емоційного, інтелектуального й фізичного аспектів у вихованні дитини засобами музики. Мета музичного виховання дітей дошкільного віку визначається як пробудження й розвиток їхніх музичних здібностей, сприяння загальному гармонійному розвитку й

підготовка до подальшого інструментального чи вокального навчання. У зв'язку з цим найважливішими завданнями навчально-виховного процесу визначаються розвиток здібностей самовираження, музично-слухового сприйняття, емоційної, інтелектуальної й фізичної сфер дитини, а також формування загальної готовності до навчання й навичок соціального спілкування [3].

Особлива увага звертається на те, що „загальнопедагогічні й спеціальні музичні цілі можуть бути реалізовані тільки через взаємодію різних форм дошкільного музичного виховання: співу й мови, гри на інструменті, ритміки, слухання музики, одержання елементарної інформації з теорії та історії музики” й ін. [3, с. 1]. Важливо, що педагогам надається свобода у виборі шляхів досягнення цілей музичного виховання, наприклад, у використанні традиційних методів викладання чи експериментальних.

Необхідним навчальним забезпеченням курсу є: навчально-методична література; дві навчальних дошки – з нотною системою та без; фортепіано; звуковідтворюючі технічні засоби; комплект орф-інструментів; приналежності для малювання; гімнастичні предмети для музично-ритмічного виховання; оркестрові інструменти для демонстрації їхніх можливостей та акустичних експериментів; набір різноманітних предметів для експериментів зі звуком, що можуть бути виготовлені з дерева, паперу, пластику, металу: ємності різної величини, а також матеріали для їхнього наповнення (галька, гудзики, цвяхи, горіхи та ін.), пляшки й склянки різного обсягу для наповнення їх рідиною [4, с. 209 – 211].

Досягнення цілей музичного виховання дошкільників реалізується в сучасній Німеччині за допомогою різноманітних видів музичної діяльності: слухання музики і звуків навколишнього світу, акустичних експериментів, співу, гри на саморобних, орф-, класичних, електронних, старовинних музичних інструментах, ритміки, елементарної імпровізації та композиції, музичного театру, освоєння елементарної музичної грамоти, графічної нотації, музикування в ансамблях тощо.

Німецькі педагоги постійно розвивають контакти з батьками за допомогою „батьківських зошитів”, відкритих уроків, співбесід і т. ін. Бажаним вважається повторювання дітьми змісту занять та виконання домашніх завдань разом із батьками (спів, гра на інструменті, твір та слухання музики, малювання, фіксування нот тощо) [3, с. 2].

Особливий інтерес становить досвід організації в німецьких музичних школах підготовчої фази музично-інструментальної підготовки дітей дошкільного й молодшого шкільного віку як перехідного етапу від початкової музичної освіти на курсах „Раннє музичне виховання” до спеціального навчання гри на інструменті. Однією з інноваційних моделей з цього напрямку є „Інструментальна карусель”, ініціатором

упровадження якої до структури музичних шкіл наприкінці минулого століття став німецький педагог-музикант Міхаель Даймлінг [5].

Основна ідея концепції „Інструментальна карусель” полягає у визнанні вирішальної ролі разом з обдарованістю дитини правильного вибору музичного інструмента для досягнення музично-виконавського успіху, а також необхідності надання учням можливості відкрити для себе виразні особливості різноманітних музичних інструментів, навчання на яких пропонують у музичній школі [5].

Цю ідею в німецьких музичних школах реалізують таким чином: група дітей (не більше чотирьох осіб) по черзі відвідує різні інструментальні класи в різних педагогів. Фаза знайомства з елементарними основами гри на кожному з інструментів триває три – шість тижнів залежно від інструмента та індивідуальних особливостей розвитку дітей. Увесь цикл триває півроку або цілий навчальний рік залежно від структури музичної школи та віку учнів. Черговість зміни інструментів здійснюють не за власним вибором учнів чи їхніх батьків, а встановлюють за розпорядженням керівництва школи. Кожній дитині надають інструмент для занять у класі, який дозволяють брати додому для виконання домашніх завдань [6, с. 18].

Структура уроку складається з невеликих тематичних блоків, що містять різноманітні змістовні компоненти навчання: знайомство з історією виникнення, особливостями конструкції інструментів, експериментальне освоєння їхніх звукових характеристик та прийомів звукодобування; знайомство з елементарною музичною грамотою; музикування за графічною нотацією; мовну декламацію; музичну імітацію звуків навколишнього світу; елементарну інструментальну, вокальну й танцювальну імпровізацію звукових історій; ансамблеве музикування; диригування; символічне зображення параметрів звуків та прийомів інструментального виконавства у формі руху, графічного знака, конкретного чи абстрактного малюнка; асоціативні ігри із звуком та кольором; гімнастичні вправи для розвитку музично-сенсорних здібностей, свободи, координації й пластики рухів, дрібної й великої моторики, диференційованого м'язового почуття тощо. У зв'язку із специфікою віку дітей усі елементи уроку обов'язково проходять в ігровій формі [6, с. 20 – 21].

Проведення занять в груповій формі із стабільним складом групи дозволяє згладити не завжди приємні для початківців зміни педагогів та відповідно й навчальних приміщень. Крім того, групова форма роботи на підготовчому етапі музично-інструментального навчання створює фундамент для подальшої участі дітей у різноманітних музичних колективах школи: хорах, ансамблях, оркестрах тощо [6, с. 19, 21].

Безпосереднє залучення батьків у навчальний процес є важливою особливістю „Інструментальної каруселі”: вони мають можливість освоювати елементарні навички гри на інструментах разом із дітьми, що підвищує інтенсивність музичного переживання, мотивацію

дітей до навчання та сприяє налагодженню контакту й позитивного мікроклімату в сім'ї. Після закінчення курсу діти разом з батьками вирішують, який з інструментів обрати.

Усі педагоги, які беруть участь у проекті «Інструментальна карусель», зобов'язані на основі спостережень та оцінки індивідуальних психофізіологічних особливостей розвитку своїх вихованців консультувати їхніх батьків з приводу можливостей подальшого музично-інструментального навчання. Основними критеріями оцінки схильностей дитини до навчання на якому-небудь інструменті є розвинуті моторика, координація, реакція, музичні й творчі здібності, мотивація в спілкуванні з музикою, сила волі, комунікативні навички, психологічні й фізіологічні переваги дитини щодо кожного з інструментів тощо [6, с. 18 – 19].

Вивчення німецького практичного досвіду в галузі музичного виховання дітей дошкільного віку дало нам змогу виявити в розмаїтті наявних форм та методів музичної соціалізації дитини, разом із знайомими, також нетрадиційні для вітчизняної музичної педагогіки види музично-виховної роботи з дошкільниками, а також з'ясувати їх значення в музичному та загальному розвитку дитини:

– метод акустичних експериментів з різними матеріалами, слухання, аналіз та імітація голосом чи на інструменті звуків навколишнього світу, що активно сприяють розвитку музичного сприйняття та здібностей диференціації музичних параметрів і різних якостей звуку, а також накопиченню уявлень про різноманітні засоби звукової виразності, необхідні для подальшої музичної діяльності;

– гра на створених власноруч елементарних музичних інструментах, що є важливою підготовкою до подальшого навчання гри на традиційному музичному інструменті через формування первинних психомоторних уявлень про властивості звука та їх залежність від способу звукоутворення;

– гра на електронних клавішних інструментах, переваги використання яких саме в музичному навчанні дошкільників зумовлені наочністю та легкістю їх освоєння, можливістю елементарного аранжування власних творів чи улюблених мелодій, концентрацією на розвитку музичного слуху;

– метод графічної нотації, який дозволяє поступово підготувати дитину до освоєння традиційної нотної грамоти, полегшує освоєння різноманітних засобів музичної виразності, дозволяє з раннього віку ввести дитину у світ сучасної музики, створює умови для занять імпровізацією вже в дошкільному віці;

– широке використання елементів поліестетичного виховання засобами інтеграції різних видів мистецтв у процесі музичної діяльності дитини, що відповідає важливій особливості дитини дошкільного віку – цілісному сприйняттю навколишнього світу;

– комбінування групової та індивідуальної форм навчання гри на музичному інструменті, що найбільше підходить для музичних занять з дітьми дошкільного віку, дозволяє знайти придатну ігрову та комунікативну мотивації для зацікавленості дітей у роботі та запобігає тим самим появі мотиваційної кризи в учнів на складному початковому етапі освоєння виконавських навичок, створює умови для формування здатності адекватно оцінювати власні дії та якість виконання, сприяє формуванню комунікативних навичок та полегшує соціальну адаптацію дитини, розвиває здібності реакції та концентрації, надає можливість для обміну почуттями; уявленнями, переживаннями дітей, що активізує асоціативне мислення й фантазію.

Аналіз особливостей музичного виховання дітей дошкільного віку в німецьких музичних школах дозволив визначити прогностичні можливості удосконалення цієї галузі в Україні. Доцільним, на наш погляд, є введення в структуру музичних шкіл спеціальних курсів для дітей молодшого дошкільного віку спільно з їх батьками; впровадження таких нетрадиційних форм і методів як „Інструментальна карусель”, комбінування групової та індивідуальної форм навчання дошкільників гри на класичному музичному інструменті, слухання звуків навколишнього світу, метод акустичних експериментів, гра на саморобних музичних інструментах, графічна нотація й ін.; інтенсифікація взаємодії різних видів мистецтв у музично-виховній практиці.

Перспективу подальшої роботи ми бачимо у вивченні питань підготовки педагогічних кадрів в галузі дошкільного музичного виховання, музично-педагогічної терапії дітей з розумовими й фізичними відхиленнями у ФРН, а також в експериментальній апробації прогресивних німецьких музично-педагогічних технологій у вітчизняній практиці дошкільної музичної педагогіки.

Список використаної літератури

1. Heyge L. Musikgarten für Babys / L. Heyge, E. Müller. – Mainz : Schott, 2003. – 40 s. **2. Heyge L.** Lebendiges Musizieren ist die Welt des Kindes / L. Heyge // Klein & groß. – 2004. – № 12. – S. 7 – 9. **3. Lehrplan.** Musikalische Früherziehung / [Hrsg. von VdM]. – Kassel : Gustav Bosse Verlag, 1994. – 24 s. **4. Musikalische Grundausbildung in der Musikschule.** Lehrerhandbuch / [Hrsg. von L. Auerbach, H. Könecke, W. Stumme]. – Т. 1. – Mainz : Schott, 1978. – 240 s. **5. Deimling M.** Wie finde ich das Instrument, das zu mir paßt? / M. Deimling // Neue Musikzeitung. – № 5. – 1999. – S. 19 – 20. **6. Böttger M.** Instrumentenkarussell. – Keine Qual der Wahl / M. Böttger, J. Wetzel // Üben & Musizieren. – 2000. – № 6. – S. 17 – 24.

Сташевська І. О. Традиції й інновації в системі музичного виховання дошкільників у ФРН

У статті розглянуто особливості організації процесу музичного виховання дошкільників у німецьких музичних школах. Висвітлено ключові ідеї й особливості практичної реалізації інноваційних моделей початкової музичної освіти „Музичний садок” та „Інструментальна карусель”. Виявлено нетрадиційні форми й методи музично-виховної роботи з дошкільниками. На основі здійсненого аналізу визначено прогностичні можливості удосконалення системи музичного виховання дітей дошкільного віку в Україні.

Ключові слова: музичне виховання дошкільників, музичні школи, ФРН, інноваційні форми й методи, музично-інструментальна підготовка.

Сташевская И. О. Традиции и инновации в системе музыкального воспитания дошкольников в ФРГ

В статье рассмотрены особенности организации процесса музыкального воспитания дошкольников в немецких музыкальных школах. Освещены ключевые идеи и особенности практической реализации инновационных моделей начального музыкального образования „Музыкальный сад” и „Инструментальная карусель”. Вывявлены нетрадиционные формы и методы музыкально-воспитательной работы с дошкольниками. На основе осуществленного анализа определены прогностические возможности усовершенствования системы музыкального воспитания детей дошкольного возраста в Украине.

Ключевые слова: музыкальное воспитание дошкольников, музыкальные школы, ФРГ, инновационные формы и методы, музыкально-инструментальная подготовка.

Stashevska I.O. Of Tradition and innovations in system of musical education of preschool children in Germany

In article features of the organisation of process of musical education of preschool children at German musical schools are considered. Key ideas and features of practical realisation of innovative models of initial music education „the Musical garden” and „the Tool carousel” are opened. Nonconventional forms and methods of is musical-educational work with preschool children are revealed. On the basis of the carried out analysis possibilities of improvement of system of musical education of children of preschool age in Ukraine are defined.

Keywords: musical education of preschool children, musical schools, Germany, innovative forms and methods, musical tool preparation.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2012 р.

Прийнято до друку 27.04.2012 р